

A világörökségi helyszínek kapcsolata a turisztikai versenyképességgel

The relationship between World Heritage Sites and tourism competitiveness

Szerzők: Bacsi Zsuzsanna¹ – Tóth Éva²

Jelen kutatás keretében azt vizsgáltuk, hogy a világörökségként elismert turisztikai vonzerők és a turisztikai versenyképesség közt kimutatható-e összefüggés. A vizsgálatot 129 ország adatait felhasználva végeztük el a 2014-2015 és a 2016-2017 időszakokra vonatkozóan, többváltozós regresszióanalízissel. Vizsgálataink határozott pozitív kapcsolatot mutattak ki az Utazási és Turisztikai Versenyképességi Index (TTCI) értékei és a természeti, valamint kulturális világörökségi helyszínek száma között. A versenyképességet emellett jelentősen befolyásolta a vizsgált országok 1 főre jutó GDP értéke, amely egyúttal bizonyos mértékig tükrözni képes az ország infrastruktúráját, üzleti környezetét, egészségi és biztonsági állapotát is. Eredményeink szerint az eszmei kulturális örökség, szemben a fizikai örökségekkel, nem képes kimutathatóan befolyásolni a turisztikai versenyképességet. Hasonló eredmények ismertek a turistaérkezések és a turistabevételek tekintetében, azonban a TTCI és a világörökségi helyszínek töbttényezős elemzésére vonatkozóan korábbi eredmények nem állnak rendelkezésre.

The objective of the current research is to assess the relationship between World Heritage Sites as tourist attractions and tourism competitiveness. A sample of 129 countries was analysed in 2014/15 and 2016/17 by multivariate regression analysis. The analysis established a positive significant relationship between the Travel and Tourism Competitiveness Index and the number of natural and cultural World Heritage Sites. Tourism competitiveness in the countries analysed was closely linked to GDP per capita – which illustrates to some extent the level of infrastructure, the business environment and the health and safety situation in the country. Whilst tangible examples of World Heritage were found to influence tourism competitiveness considerably, this is not true of oral and intangible cultural heritage practices. Similar results are known for the relationship between TTCI and tourism arrivals or tourism receipts, but no results are known for a multivariate assessment of TTCI and the number of World Heritage Sites.

Kulcsszavak: turisztikai versenyképesség, TTCI, világörökség, fenntarthatóság, szelíd turizmus.
Keywords: tourism competitiveness, TTCI, world heritage, sustainability, soft tourism.

1. Bevezetés

A világörökségi helyszínek jelentős helyet foglalnak el egy ország turisztikai vonzerői között, a turisztikai bevételekre számító országok fontosnak tartják a világörökségi listára

való felkerülés lehetőségét (MARKHAM et al. 2016).

A világörökségi helyszíneket két fő kategóriában tartják nyilván, természeti, illetve kulturális örökségként. Mellettük harmadik kategóriaként a vegyes (természeti és kulturális értékekkel is rendelkező) helyszíneket sorolják fel (ÁSVÁNYI 2014). A kulturális örökség két alcsoportra osztható, a fizikai, tárgyi emlékek körére (épületek, építmények, műalkotások) és a nem tárgyasul, eszmei kulturális értékekre (szájhagyomány útján terjedő tradíciók, szokások, népzene, irodalom, fesztiválok stb.). A kulturális értékek, mint turisztikai vonzerők részletes tárgyalását adja a JÁSZBERÉNYI

¹ egyetemi docens, Pannon Egyetem Georgikon Kar, bacsi-zs@georgikon.hu

² adjunktus, Pannon Egyetem Georgikon Kar, te@georgikon.hu

szerkesztette (2014) kötet, amelyben számos hazai és külföldi példa is bemutatásra kerül.

A legértékesebb örökség-elemek világörökségként való listázása elősegítheti ezeknek az értékeknek a jövő számára való megőrzését, ezzel akadályozva meg a turisztikai látnivalók tömeges lerohanásával gyakran együttjáró rohamos leromlást, pusztulást. Veszélyeztetett világörökségi helyszíneként tartják nyilván azokat a természeti és kulturális világörökségi helyszíneket, amelyeknek eredeti állapotban való megőrzését természeti vagy egyéb katasztrófák, háborúk, városépítési tervek vagy privát kezdeményezések fenyegetik (ÁSVÁNYI 2014). E tekintetben a világörökségi helyszínek hasonlóak a természeti vonzerőkkel rendelkező egyéb turisztikai desztinációkhoz, a védett területekhez, nemzeti parkokhoz, ökoturisztikai úticélokhoz.

A tömegturizmus rendszerint olyan mértékben használja ki a desztináció attrakcióit és erőforrásait, amely már magát a vonzerőt adó erőforrást is veszélyezteti. Ezzel szemben az alternatív turizmus vagy fenntartható turizmus keretében egyszerre általában korlátozott látogatót engednek a desztinációba, akik zöld programokon, ökoturisztikai tevékenységekben vesznek részt, és fenntartható turisztikai szolgáltatásokat vesznek igénybe (ARONSSON-SANDELL 1999). A fenntarthatóság kérdését vizsgálva az adott helyi erőforrások teherbíró képességét szokás mérlegelni, amely egyaránt jelenthet fizikai, gazdasági, társadalmi, ökológiai és pszichológiai értelemben vett teherbíró képességet (FEKETE 2006, BEZZOLA 1975). Eszerint azt a létszámot kell meghatároznunk, hogy hány turista lehet jelen egyszerre az adott desztinációban anélkül, hogy visszafordíthatatlan károkat okozna a desztináció természeti, gazdasági, és társadalmi-kulturális környezetében, miközben nem csökken számottevően a turisztikai élmény minősége és a turista elégedettsége. A fenntartható turizmus koncepciója napjaink egyik legnépszerűbb témája, melynek egyre bővülő szakirodalma van (ld. WEAVER-LAWTON 1999).

A fenntartható turizmussal szinte azonos értelemben használják – elsősorban Európában – a szelíd turizmus elnevezést. A fogalom először az 1980-as évek elején bukkant fel előbb Németországban, majd Ausztriában, Svájcban és az alpesi turisztikai desztinációkban (PEARCE 2004). A szelíd turizmus általános definíciója a következő: „olyan turizmusformát jelent, amely a helyi lakosság és a vendégül látott turista közti kölcsönös megértéshez vezet, nem veszélyezteti a fogadó térség kulturális identitását, és amely igyekszik a környezet gondját viselni a lehető legnagyobb mértékben. A szelíd turizmusban részt vevő turisták elsősorban a he-

lyi lakosság által is használt infrastruktúrát használják, és nem fogadnak el a környezetet károsító turisztikai szolgáltatásokat” (BROGGI 1985:286). A szelíd turizmus és a kulturális örökség közt az örökségturizmus dinamikus kapcsolatot teremt, hiszen a kulturális örökséget nemcsak a jelenbeli turista kívánja élvezni, hanem ennek lehetőségét a jövő generációk számára is biztosítani kell (FEKETE 2006). A szelíd turizmus két fő iránya a természetcentrikus tevékenységek (természetjárás, kerékpározás, ökotúrák, vízi és szabadterei sportok), valamint a helyi kultúra megismerésére irányuló tevékenységek (a helyi épített örökségek meglátogatása – épületek, népművészeti emlékek, népviseletek, népi ételek és italok megtekintése, kipróbálása) vagy az eszmei kulturális örökség (hagyományok, népszokások, mesék, táncok, dalok, főzési technikák, népi mesterségek) megismerése.

Az egyedi természeti értékek, így számos természeti világörökségi helyszín, komoly ökoturisztikai vonzerőt jelent, ahol a környezeti fenntarthatóság elsődleges szempont. Az ökoturizmus számos definíciójának főbb közös elemei az alábbiak (CEBALLOS-LASCURAIN 1987, ZIFFER 1989, BOO 1991, BOYD-BUTLER 1996, WEAVER-LAWTON 2007, AHMAD 2014, SIRAKAYA et al. 1999): természeti térségek és azok helyi kultúrájának megismerésére irányul; tanulási-megértési elemeket tartalmaz; általában kisléptékű és alulról szerveződő; minimalizálja a helyi természeti és kulturális környezetre gyakorolt negatív hatásokat; valamint támogatja a természeti térségek védelmét (például munkahelyteremtéssel). Az ökoturizmust a felsorolt jellemzők különítik el leginkább más turizmusformáktól. A köztudatban sokan inkább a természetjárással, a zöld turizmussal, a fenntartható turizmussal azonosítják, ahogy azt MICHALKÓ (2007) és TÓTH-POÓR (2019) is ismertetik tanulmányaikban.

A szelíd turizmus keretébe illeszkedik az egészségturizmus, a falusi turizmus és a kulturális örökségturizmus számos formája. Az egészségturizmus többnyire valamilyen természetes gyógytényező (termásvíz, egészséges hegyi levegő, gyógyiszap, stb.), valamint a relaxáció és egészséges étkezés kombinációja révén éri el a komplex gyógyulási élményt (BACSI-KOVÁCS 2016). A falusi turizmus a helyi – vidéki – természeti erőforrások, a falusi táj, a gazdag állat- és növényvilág, a falusi életmód és kultúra vonzerőire támaszkodik (BACSI-KOVÁCS 2007, VUJKO et al. 2018). A kulturális örökségturizmus a kulturális vonzerők, történelmi vagy kulturális jelentőségű helyek meglátogatása, vagy kulturális eseményeken való részvétel által teremt lehetőséget egy embercsoport kultúrájának mélységében való megtapasztalására

(PLC 2014). A kulturális örökség védelmét és a turizmus szempontjait nem egyszerű összeegyeztetni. Egyrészt a magas látogatás szám magas turisztikai bevételeket jelent, amelyek felhasználhatók a kulturális örökség helyreállítására, az állagmegőrzésére, másrészt viszont a túl sok turista jelentősen meghaladhatja a helyszín teherbíró képességét (PATA 2015). A változatos kulturális örökségi elemek, a sokszínű kulturális vonzerők gyakran egy változatos összetételű, multikulturális közösségekben találhatóak meg, és a változatos etnikai vagy vallási összetételű lakosság a sokféle tradíció és kultúraelem egymás melletti létezésével önmagában is turisztikai vonzerőt jelenthet (BACSI 2017).

A világörökségi listákat 1972-ben kezdték összeállítani, és a koncepció azóta egyre népszerűbbé vált. A kiválasztás kritériuma, hogy olyan kiemelkedő jelentőségű és egyetemes értéket képviselő természeti és kulturális örökségi helyszínek kerüljenek fel a listára, amelyek egyedi értéket jelentenek nemcsak az adott országnak, hanem az egész emberiségnek (UNESCO 2010). A világörökségi listára felvett desztinációk száma évről évre folyamatosan növekszik, 2018-ban 846 kulturális, 210 természeti, és 38 vegyes világörökségi helyszínt tartottak nyilván (UNESCO 2019). Amint CONRADIN és szerzőtársai (2015) a természeti világörökségek közel felének elemzése alapján megállapították, létrehozása óta a természeti világörökségi helyszín fogalma nagy változáson ment át: míg kezdetben a természeti értékek megőrzésének eszközeként tekintettek rá, ma már elsősorban a desztináció promóciós eszköze, és kevésbé kapcsolódik a helyszín állapotának megővéséhez, mint a látogatás szám növekedéséhez.

A turisztikai kereslet (a nemzetközi turistaérkezések száma) és a világörökségi helyszínek száma között számos tanulmány mutatott ki pozitív kapcsolatot. Ezek egy része konkrét desztinációk esettanulmányként történő elemzése alapján (HARDIMAN-BURGIN 2013, WUEPPER 2016, LWOGA 2018, PINO 2018, GARCÍA-HERNÁNDEZ et al. 2017, IATU et al. 2018, HIDALGO-FERNÁNDEZ et al. 2019) vonta le a fenti következtetést. Más kutatások – bár ezek száma viszonylag kevés – országcsoportok keresztmetszeti regressziós vizsgálatának alapján állapították meg pozitív kapcsolatot a turisztikai kereslet és a világörökségek száma között (ROH et al. 2015, DIN et al. 2017). SU és LIN (2014) tanulmánya 66 ország 2006-2009 közötti adatsoraira számított keresztmetszeti regresszióanalízissel robusztus pozitív kapcsolatot talált a világörökségi helyszínek száma és a turistaérkezések száma között, továbbá erősebbnek találta a természeti világörökségek hatását a kulturális világörökségekéénél. Kontroll

változóként a GDP, az egészségügyi kiadások, a politikai és polgári szabadság, illetve a közlekedési infrastruktúra mutatóit használták. BACSI és TÓTH (2019) kutatása statisztikailag szignifikáns pozitív kapcsolatot mutatott ki a természeti, valamint a kulturális világörökségek, mint független változók, és a nemzetközi turistaérkezések száma, valamint a turisztikai bevételek alakulása közt a világ több, mint 120 országát elemezve a 2015-2017 közötti időszakban. A globális elemzésben a természeti világörökségek számának hatása erősebbnek mutatkozott a kulturális örökségek hatásánál, de a régiókat külön-külön elemezve ez a hatás csak Afrikában jelentkezett ily módon, Európában és Latin-Amerikában a kulturális világörökségek száma volt meghatározó.

A turizmus jelentőségének megítélésében a turisztikai versenyképesség fogalma kiemelt szerepet játszik. A turisztikai versenyképesség alakítását közgazdasági megközelítésben két faktor határozza meg: a komparatív előnyök jellemzően a desztináció természeti adottságainak, kulturális örökségi elemeinek köréből állnak, míg a kompetitív előnyök azt tükrözik, hogy a desztináció hogyan képes az adottságait hasznosítani, kiaknázni, fenntartható módon kezelni, azaz a desztinációmenedzsment eszközeivel élni (JANCSIK 2014). A turisztikai versenyképesség mérésére széles körben használatos a Világgazdasági Fórum által rendszeresen publikált versenyképességi index, a TTCI (Travel & Tourism Competitiveness Index/Utazási és Turisztikai Versenyképességi Index), amelyet az egyes országok a desztinációk komparatív és kompetitív előnyeit jellemző mutatók súlyozott átlagaként számítanak ki (CROTTI-MISRAHI 2018). A világörökségi helyszíneknek a turisztikai versenyképességben játszott szerepére vonatkozóan VEGHES (2018) a TTCI 2016-os értékeinek a világörökségi helyszínek számával vett korrelációja alapján talált pozitív kapcsolatot 44 ország mintájában. A jelen cikkben bemutatott kutatás ennél lényegesen nagyobb mintát alkalmaz, 129 országot elemez, és VEGHES-től eltérően nem csupán egyszerű korrelációs koefficienssekkel dolgozik, hanem a TTCI és a világörökségi értékek száma mellett a vizsgálatba számos kontrolltényezőt is bevon, amelyek a versenyképesség és a világörökségek közti kapcsolat árnyaltabb értékelését teszik lehetővé.

2. Módszertan

Jelen kutatás a világörökségi helyszínek száma és a turizmus versenyképessége között keres kapcsolatot a világ 129 országát elemezve. A turizmus versenyképességének mérőszámaként a Világgazdasági

Fórum által publikált Travel and Tourism Competitiveness Report (Utazási és Turisztikai Versenyképességi Jelentés, CROTTI-MISRAHI 2018) Turisztikai Versenyképességi indexét (TTCI) használjuk. A TTCI összetételében ugyanis egyaránt szerepelnek az adott ország, mint desztináció turisztikai adottságait (kompetitív előnyeit) jellemző tényezők, valamint az adottságok kihasználását lehetővé tevő (kompetitív előnyöket adó) faktorok számszerűsített értékei, továbbá az értékek egységes módszertannal számítva a világ 129 országára vonatkozóan rendelkezésre állnak.

A világörökségi helyszínek adatait szintén a fent említett kiadvány teszi közzé. Jelen kutatásban a TTCI 2015-re és 2017-re számított értékeivel dolgoztunk, ahol a 2015-ös jelentésből 2014-re vonatkozó világörökségi adatokat, a 2017-es jelentésből pedig 2016-ra vonatkozó világörökségi adatokat használtunk független változóként.

2.1. VIZSGÁLT VÁLTOZÓK

Az elemzéshez a 2015-ben és 2017-ben publikált Utazási és Turisztikai Versenyképességi Jelentés által közölt adatokat (WEF 2015, 2017) használjuk. A legfrissebb, 2017-re vonatkozó jelentés (CROTTI-MISRAHI 2018) a világ 146 országáról tartalmaz adatokat, köztük a világörökségi helyszínek számára és a TTCI-re vonatkozóan.

A TTCI több, mint 100 turisztikai indikátor súlyozott átlagaként számítható ki. A felhasznált indikátorok egy része konkrét mérhető adat (úgynevezett kemény adat), más részük turisztikai szakértők körében végzett felmérésekből származik (puha adat). A puha adatok egy 1-től 7-ig terjedő skálán értékelik az egyes országok adott szempont szerinti teljesítményét (1 a leggyengébb, és 7 a legjobb teljesítmény). A TTCI számításakor először a kemény adatokat is az 1-7 skálára transzformálják, így valamennyi indikátor az 1-7 tartománybeli értékkel rendelkezik, következésképpen a TTCI is 1-7 közé eső értéket vesz fel.

Az adatokat 14 csoport (úgynevezett pillérek) alá rendezik, a 14 pillért pedig 4 mutatócsoportba osztják szét. Minden egyes pillérre kiszámítják a hozzá tartozó indikátorok (1-7 skálára transzformált értékeinek) számtani átlagaként a pillér indexét. A 14 pillért tartalmuk szerint 4 alindexbe rendezik, melyek értékét a hozzájuk tartozó pillérek index-értékeinek átlagaként számítják ki. Végezetül a TTCI a 4 alindex számtani átlagából adódik (CROTTI-MISRAHI 2018).

A 4 alindex és a 14 pillér szerkezete a következő:

- i. Az üzleti és vállalkozási környezet (5 pillér): 1. az üzleti környezet, 2. biztonság és védelem, 3. egészség és higiéné, 4. humán

erőforrások és munkaerőpiac, 5. infokommunikációs technológiai színvonal.

- ii. Az utazási és turisztikai szektor szabályozási keretei (4 pillér): 6. a turizmus szektor prioritása a gazdaságban, 7. nemzetközi nyitottság, 8. ár-versenyképesség, 9. környezeti fenntarthatóság.
- iii. Infrastruktúra (3 pillér): 10. légi közlekedési infrastruktúra, 11. szárazföldi és kikötői infrastruktúra, 12. turisztikai szolgáltatási infrastruktúra.
- iv. Természeti és kulturális erőforrások (2 pillér): 13. természeti erőforrások, 14. kulturális erőforrások és üzleti utazások.

A iv) alindex a 13. és a 14. pillér mutatóit tartalmazza, ezek mindegyike 5-5 mutatószámból épül fel. A 13. pillér mutatói közt szerepel a természeti világörökségek száma, míg a 14. pillér mutatói közt található meg a kulturális világörökségi helyszínek és az eszmei kulturális örökségek (egy embercsoport kreativitását, történelmi tapasztalatait kifejező nem megtestesült hagyomány, esemény, eljárás, tudás, készségek) száma.

Jelen vizsgálatban az alább változókkal dolgoztunk:

- Független változók (WEF 2015, WEF 2017):
- CULWHS: a kulturális világörökségi helyszínek száma 2014-ben, illetve 2016-ban,
- INTWH: az eszmei kulturális örökségek száma 2014-ben, illetve 2016-ban,
- NATWHS: a természeti világörökségi helyszínek száma 2014-ben, illetve 2016-ban.

A vegyes (mind természeti, mind kulturális örökségi értékkel rendelkező) helyszíneket 0,5 értékkel a NATWHS, illetve a CULWHS tartalmazza, szintén 0,5 értékkel.

A turisztikai versenyképességet mérő függő változók:

- TTCI2017 (WEF 2017),
- TTCI2015 (WEF 2015).

Mindkét index értéke 1-7 között változik, 1 a legkevésbé, 7 a leginkább versenyképes országokat jellemzi.

A kontroll változók az egyes vizsgált országok általános gazdasági helyzetének, az ország össznépszerűségének és a városiasodás mértékének jellemzésére szolgálnak:

- GNI2014: Az egy főre jutó GNI értéke 2014-ben, USA dollárban, vásárlóerő-paritáson (WORLD BANK 2014).
- Pop%: A népesség nagysága 2014-ben, a világ össznépszerűségének %-ában (UNESA 2018).
- Urb% 2015: A városi térségekben élő népesség aránya, % (UNESA 2018).

Mivel a TTCI index az egyes pillérek átlagaként, és eképpen az egyes komponensmutatók súlyozott átlagaként számítandó, feltételezhető, hogy eleve lineáris kapcsolat van a TTCI és a számításához felhasznált világörökségi adatok között. Áttekintve azonban a TTCI számítási módszerét, könnyen látható, hogy ez a kapcsolat elhanyagolható. A számítások menete szerint a konkrét mérhető adatokat először az 1-7 skálára transzformálják a következőképpen (WEF 2015):

$$\text{transzformált érték} = \frac{1 + 6 \times (\text{eredeti érték} - \text{értéksor minimuma})}{(\text{értéksor maximuma} - \text{értéksor minimuma})}$$

A természeti világörökségek esetében az értéksor maximuma és minimuma közti különbség 14, a kulturális világörökségek esetében 46, illetve 47, az eszmei kulturális örökségi értékeknél 37. Az értéksor minimuma mindhárom esetben 0. Ekképpen a transzformáció során az eredeti érték súlya 6/14 (természeti), 6/46 (kulturális), illetve 6/37 (eszmei) lesz. A 13. pillérben összesen 5 mutató szerepel, így a természeti világörökség transzformált értéke az átlagolás során 1/5 súlyfaktort kap. A kulturális és az eszmei örökségek mindegyike a 14. pillérben szerepel, amelyben szintén 5 mutató van, így ezek mindegyike szintén 1/5 súllyal kerül a további számításba. Ezután a iv) alindex indexét a 13. és a 14. pillérek számtani átlagaként kapjuk, ezáltal az eddig számított mutatóink ismét 0,5-ös szorzót kapnak. Végezetül a TTCI számítása során a i)-iv) alindexek értékeit átlagolják, azaz minden alindex 0,25-ös szorzóval kerül be a TTCI értékébe.

Összesítve, az eredeti érték a következő súlyozó tényezőket kapja:

- természeti világörökség:
eredeti érték $\times (1/14) \times (1/5) \times 0,5 \times 0,25 =$ eredeti érték $\times 0,00178$
- kulturális világörökség:
eredeti érték $\times (1/46) \times (1/5) \times 0,5 \times 0,25 =$ eredeti érték $\times 0,00054$
- eszmei kulturális világörökség:
eredeti érték $\times (1/37) \times (1/5) \times 0,5 \times 0,25 =$ eredeti érték $\times 0,00068$

Ezek a súlyfaktorok olyan kicsik, hogy gyakorlatilag elhanyagolható a számítási módszerből származó kapcsolat a világörökségek száma és a TTCI értéke között.

2.2. ALKALMAZOTT STATISZTIKAI MÓDSZEREK

A kutatás során három statisztikai eljárás csoportot alkalmaztunk. A világörökségek és a turisztikai versenyképesség változóit leíró statisztikai muta-

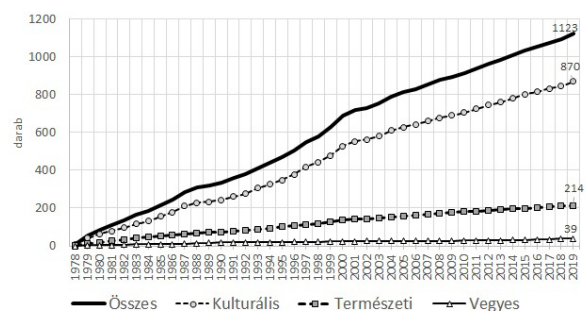
tókkal jellemeztük. Ezt követően a világörökségi változók és a versenyképességi változók közti kapcsolat mérésére Spearman-féle rangkorrelációs együtthatókat számítottunk. Ezt követően pedig többváltozós regressziós modellt illesztettünk a változóinkhoz, és az így kapott együtthatókat elemeztük. A statisztikai számításokat az SPSS (V 22.00) szoftverrel végeztük.

3. Eredmények

A világörökségi helyszínek száma az elmúlt évtizedekben folyamatosan növekedett, amint azt az 1. ábrán láthatjuk. Az 1978-2019 közötti időszakban a (tárgyasult) kulturális világörökségi helyszínek száma 8-ról 870-re (azaz évente átlagosan 21 helyszínnel), a természeti világörökségi helyszínek száma 4-ről 214-re (azaz évente átlagosan 5 helyszínnel) nőtt.

1. ábra

Világörökségi helyszínek száma, 1978-2019

Forrás: saját szerkesztés az UNESCO (2019) és a WEF (2015, 2017) adatai alapján

Amint azt az 1. táblázat adatai mutatják, az általunk vizsgált országok az 1. ábrán megadott világörökségi helyszínek több, mint 90%-át képviselik.

1. táblázat

A világörökségek száma és a TTCI leíró statisztikai mutatói a mintában

Indikátor	Országok száma	Minimum	Maximum	Átlag	Szórás	Összesen
CULWHS2016	126	0,0	47,0	6,4	8,803	801
INTWH2016	126	0,0	39,0	3,8	5,533	482
NATWHS2016	126	0,0	14,0	1,7	2,594	218
CULWHS2014	128	0,0	46,0	5,9	8,354	749
INTWH2014	128	0,0	37,0	2,9	4,884	374
NATWHS2014	128	0,0	14,0	1,6	2,504	203
TTCI2015	129	2,428	5,309	3,718	0,696	
TTCI2017	127	2,441	5,426	3,793	0,702	

Forrás: saját szerkesztés a WEF (2015, 2017) adatai alapján

A turisztikai versenyképességi index és a világörökségi helyszínek száma közti kapcsolatot először a Spearman-féle korrelációs együtthatók kiszámításával vizsgáltuk. Amint a 2. táblázatban látható, a TTCI értékekkel a kulturális világörökségi helyszínek mutatják a legerősebb korrelációs kapcsolatot, mindkét vizsgált évben 0,59 feletti korrelációs együtthatóval. A természeti világörökségi helyszínek esetében a korrelációs együttható 0,35 és 0,41 közti értéket adott, míg az eszmei kulturális örökségre vonatkozóan mindegyik esetben 0,16 alattit, ami statisztikailag nem szignifikáns. Ezek alapján a kulturális és a természeti örökségeknek egyértelműen pozitív kapcsolatot tulajdoníthatunk a turisztikai versenyképességgel, míg az eszmei kulturális örökségek kapcsolata a TTCI-vel elhanyagolhatónak tűnik.

A következő lépésben többváltozós regressziós modellt illesztettünk a változóinkra. A modell szerkezetét az alábbi képlet szemlélteti:

$$TTCI = \text{Konstans} + a \times NATWHS + b \times CULWHS + c \times INTWHS + d \times GNIP + e \times Pop\% + f \times Urb\% + g$$

A képletben az *a, b, c, d, e, és f* értékeket a legjobban illeszkedő regressziós egyenes paraméterei adják, a *g* pedig a modell illeszkedési hibáját kifejező véletlen érték. Három regressziós modellváltozatot állítottunk fel az alábbiak szerint:

- 1. Modell: a független változók a 2014. évi világörökségi értékek, a függő változó a TTCI2015;

2. táblázat

Spearman-féle korrelációs együtthatók a TTCI és a világörökségi helyszínek száma között

korrelációs együttható	NATWHS 2014	CULWHS 2014	INTWH 2014	NATWHS 2016	CULWHS 2016	INTWH 2016
TTCI2015	0,402**	0,612**	0,108	0,357**	0,597**	0,104
TTCI2017	0,393**	0,595**	0,085	0,388**	0,617**	0,153

Forrás: saját szerkesztés a WEF (2015, 2017) adatai alapján

** : $p < 0,01$ (2-szélű)

3. táblázat

A regressziós illesztés standardizált (Béta) és nem standardizált (B) együtthatói

Modell	1		2		3	
	Béta	B	Béta	B	Béta	B
Függő változó	TTCI2015	TTCI2015	TTCI2017	TTCI2017	TTCI2017	TTCI2017
Konstans		2,943***		2,990***		3,003***
CULWHS2014	0,335***	0,028***			0,287***	0,023***
INTWH2014	0,076	0,011			0,094	0,013
NATWHS2014	0,265***	0,074***			0,246***	0,065***
CULWHS2016			0,283***	0,022***		
INTWH2016			0,076	0,009		
NATWHS2016			0,249***	0,064***		
GNIP2014	0,542***	0,000022***	0,588***	0,000026***	0,600***	0,000026***
Pop%2014	-0,145**	-0,043**	-0,086	-0,024	0,090	-0,025
Urb %	0,052	0,002	0,060	0,002	0,052	0,002
TOL>	0,458	0,458	0,455	0,455	0,448	0,448
Korrigált R2	0,738	0,738	0,787	0,787	0,792	0,792
Modell p<	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000

Forrás: saját számítás

***: $p < 0,001$; **: $p < 0,01$; *: $p < 0,05$

- 2. Modell: a független változók a 2016. évi világörökségi értékek, a függő változó a TTCI2017;
- 3. Modell: a független változók a 2014. évi világörökségi értékek, a függő változó a TTCI2017.

A többváltozós regresszióanalízis eredményeit a 3. táblázat foglalja össze. Jól látható, hogy valamennyi modellváltozatban három változónak van határozott pozitív szignifikáns kapcsolata az eredményváltozóval, nevezetesen a kulturális világörökségi helyszínek és a természeti világörökségi helyszínek számának, valamint az egyes országok vásárlóerő-paritáson mért GDP-szintjének. Az eszmei kulturális örökségek száma és a városiasodás mértéke egyetlen modellváltozatban sem adott szignifikáns eredményt.

Az 1. és a 2. modellváltozatok szerkezete anyagban hasonló, hogy az eredményváltozót mindkettő a közvetlenül megelőző év független változóival veti össze. A 2. és a 3. modellváltozatok közös jellemzője, hogy mindegyikben a 2017. évi TTCI volt az eredményváltozó. E két modellváltozatban a koefficiensek értékei is nagyon hasonlóak, bár a 2. modellváltozatban a világörökségi adatok a megelőző évből, a 3. modellváltozatban pedig két évvel korábbról származtak. Ezek alapján megállapítható, hogy a világörökségi helyszínek száma (kulturális és természeti világörökségek esetében) pozitív kapcsolatban áll a turisztikai versenyképességgel, és ez a hatás legalább 3 éven át fennmarad. Az eszmei kulturális örökségelemeknek nincs ilyen hatásuk. A kontrolláló változók közül a GDP szintén pozitív kapcsolatban áll a TTCI értékekkel, míg a népesség nagysága és az urbanizációs index esetében ez nem mondható ki egyértelműen.

A 3. táblázatban szereplő korrigált R^2 értékek viszonylag magas értéke valamennyi modellváltozat nagy magyarázó erejét jelzi. A Béta értékek alapján összehasonlítható az egyes független és kontroll változók jelentősége a megfelelő TTCI értékek alakulásában. Látható, hogy az egy főre jutó jövedelem (GDPI2014) a legmeghatározóbb (Béta=0,542-0,600), amit a kulturális örökségi helyszínek követnek (Béta=0,283-0,335), majd ettől kissé elmaradva a természeti világörökségek jelentősége található (0,246-0,265). A népesség hatását az 1. modellváltozat szignifikánsan negatívnak mutatja, a másik két modellváltozatban ez a hatás nem jelentkezett. Megjegyezzük, hogy a táblázatban szereplő tolerancia-értékek (TOL>0,448) viszonylag magas értéke szerint a modellben használt független és kontroll változók közt nem áll fenn multikollinearitás, azok egymástól függetlennek tekinthetők.

A nem standardizált mutatók segítségével a következő összefüggést állíthatjuk fel, a szignifikáns koefficiensekkel rendelkező változókat és azok nem-standardizált (B) értékének a három modellváltozatbeli átlagát használva:

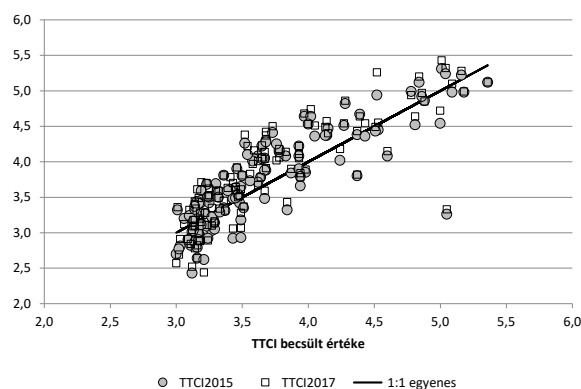
$$TTCI = 2,979 + 0,068 \times NATWHS + 0,024 \times CULWHS + 0,0000247 \times GNIP$$

Tehát 1 új természeti világörökség átlagosan 0,068 egységgel, egy új kulturális világörökség 0,024 egységgel növeli az adott ország turisztikai versenyképességi indexét, míg 100 USD-nyi növekedés az 1 főre jutó, vásárlóerő-paritáson mért, GDP értékében 0,00247 egységgel emeli a TTCI értékét. Ez a három változó több, mint 73%-ban képes magyarázni a TTCI alakulását, amint azt a 3. táblázat utolsó előtti sorában szereplő korrigált R^2 értékek jelzik (0,738-0,792).

Az egyenlet alapján kiszámítottuk a TTCI becsült értékeit (a NATWHS és a CULWHS mutatók 2014. és 2016. évi értékeinek átlagolásával). A 2. ábra vízszintes tengelyén a TTCI becsült értékei szerepelnek, a függőleges tengelyén a 2015. évi és a 2017. évi valódi értékek. Látható, hogy a becsült értékek jól közelítik a valódi értékeket, csupán egyetlen kiugró eltérés látszik az ábrán (Kuvait, amelynek világörökségi és jövedelmi adottságai alapján a ténylegesnél magasabb TTCI-értéket becsültünk). A becsült és tényleges értékek közti $R^2=0,8507$ magas.

2. ábra

A TTCI becsült és tényleges értékeinek összehasonlítása ($R^2=0,8507$)

Forrás: saját szerkesztés a WEF (2015, 2017) adatai alapján
Megjegyzés: A kiugró érték Kuvait, nélküle számítva $R^2=0,885$

4. Következtetések

Jelen kutatás keretében azt vizsgáltuk, hogy a világörökségként elismert turisztikai vonzerők és a turisztikai versenyképesség közt kimutatható-e

összefüggés. A vizsgálataink határozott pozitív kapcsolatot mutattak ki az Utazási és Turisztikai Versenyképességi Index értékei és a természeti, valamint kulturális világörökségi helyszínek száma közt. A versenyképességet emellett jelentősen befolyásolta a vizsgált országok 1 főre jutó GDP-értéke, amely egyúttal bizonyos mértékig képes tükrözni az ország infrastruktúrális, üzleti környezeti, egészségi és biztonsági állapotát is.

A turizmus sikerességének a világörökségek számával való kapcsolatát vizsgáló korábbi empirikus kutatások szerint a világörökségi helyszínek száma határozottan pozitív kapcsolatban állt a turizmus sikerességével, ahol a turistaérkezések – illetve a turisztikai bevételek – alakulására általában a természeti világörökségek száma gyakorolt nagyobb hatást. Kutatásunkban a turizmus ágazat teljesítményét a TTCI mutatóval mértük, amely a két világörökségi típus közül a kulturális világörökségi helyszínek számával mutatott erősebb kapcsolatot. Ilyen jellegű eredményt csak BACSI és TÓTH (2019) turistaérkezéseket és turisztikai bevételeket vizsgáló eredményei közt láttunk, akkor sem globálisan, hanem az európai országokat külön elemezve. A TTCI mutató világörökségekkel való kapcsolatának vizsgálatára vonatkozóan csak VEGHES (2018) tanulmányáról van tudomásunk, aki korrelációs koefficiensek számításával igazolta a közepesnél erősebb pozitív kapcsolatot a fizikai kulturális örökségi helyszínek száma, valamint gyenge pozitív kapcsolatot az eszmei kulturális örökségek száma és a TTCI között, de ennek szignifikanciáját nem vizsgálta. A mi eredményeink viszont többváltozós modellben, az ország gazdaságát, népességét, urbanizációs színvonalát is figyelembe vevő összetett szerkezetben mutatták ki a világörökségek és a TTCI közti pozitív kapcsolatot, külön-külön a természeti és a kulturális helyszínek mindegyikére, a GDP növekedésétől függetlenül is. Egyúttal megmutattuk, hogy az eszmei kulturális örökségnek nincs szignifikáns kimutatható kapcsolata a turisztikai versenyképességgel. Ez azért is meglepő, mert a modern turizmus gyakorlata szerint ma már a turistát leginkább az élményszerzés lehetősége vonzza, amelynek meghatározó komponense lehet valamilyen megélelt hagyomány, esemény, rendezvény. Az élményekre koncentrálnak a turisztikai marketing az új turisztikai trendekkel összhangban valószínűleg egyre határozottabban fogja kommunikálni az eszmei örökség, mint vonzerő szerepét, ezáltal a versenyképességben és az érkezők, bevételek számában is markánsabban jelenik majd meg az eszmei örökség fontossága.

A komparatív előnyként értelmezhető világörökségi értékek megléte komoly vonzerőt gya-

korol a turizmusra. Az ebben rejlő lehetőségek kiaknázásához elengedhetetlen a tudatos desztinációmenedzsment, illetve a turistákat kiszolgáló turisztikai infra- és szuprastruktúra biztosítása. A világörökségi helyszínek megléte ráadásul nemcsak ezekre a helyszínekre vonzza a turistákat, hanem kiegészítő attrakcióként az adott ország egyéb, kisebb horderejű vonzerőinek meglátogatására is ösztönözheti a látogatókat, így kiterjedt pozitív hatásokat képes generálni. A nagyobb turisztikai kereslet nemcsak ösztönzést, hanem pénzügyi forrást is biztosíthat a turisztikai fogadóképesség javítását célzó fejlesztésekre, ezáltal a kompetitív előnyök növelésének irányába hat. Nem meglepő tehát, hogy évről évre növekszik a világörökségi listára való felkerülésre pályázó desztinációk száma.

Az örökségi helyszínek versenyképességet növelő tényezőként való megjelenése a fenntartható turizmus szempontjából is jelentős. A világörökségi listára való felkerülés feltételezi az örökségi értékek megóvását, azok gondos kezelését, így olyan turizmus formák megvalósítását, amelyek összeegyeztethetőek a szelíd turizmus, a fenntartható turizmus elvárásaival.

Végezetül, a jelen kutatási eredmények érvényességét némileg korlátozza a viszonylag rövid idősor, hisz az adatok csupán 2 év vizsgálatát tették lehetővé, továbbá egy időben készített kapcsolatot, amely a 2014-es örökség-értékek hatásának érvényesülését mérte a 2017. évi versenyképesség adataiban. A rövid idősor ellenére a viszonylag nagy adatbázis mégis alátámasztja a következtéseinket. A további vizsgálatok során több évre érdemes kiterjeszteni az elemzéseket, a kontroll változók körét is indokolt lehet bővíteni, legalább a közlekedési infrastruktúra és a biztonsági, egészségügyi helyzet néhány mutatójával.

Köszönetnyilvánítás

A tanulmány elkészítését az EFOP-3.6.1-16-2016-00015 projekt támogatta.

Felhasznált irodalom

- AHMAD, A. (2014): The disengagement of the tourism businesses in ecotourism and environmental practices in Brunei Darussalam. *Tourism Management Perspectives*. 10. pp. 1–6. <https://doi.org/10.1016/j.tmp.2013.12.002>
- ARONSSON, L. – SANDELL, K. (1999): Ort, Turismus und Nachhaltigkeit. Ortszugehörigkeit und Ortslosigkeit als Aspekte eines konzeptionellen Rahmens für einen nachhaltigen Tourismus mit Beispielen aus

- Schweden. (Place, tourism and sustainability. Place attachment and placelessness as aspects of a conceptual framework for sustainable tourism with examples from Sweden.) *Tourismus Journal*. 3(3). pp. 357–378.
- ÁSVÁNYI K. (2014): Kulturális turisztikai termékek, turisztikai attrakciók. In: Jászberényi M. (szerk.): *A kulturális turizmus sokszínűsége*. Nemzeti Közszerzői és Tankönyv Kiadó, Budapest. pp. 23–33.
- BACSI, ZS. (2017): Tourism and Diversity. *Deturope*. 9(2). pp. 25–57.
- BACSI, ZS. – KOVÁCS, E. (2007): *Development features of cross border regions*. Keszthely-Hévíz Kistérségi Többcélú Társulás – Nyugat-Balaton Társadalomtudományi Kutatóműhely, Keszthely.
- BACSI, ZS. – KOVÁCS, E. (2016): *Managing Health Tourism Destinations: Theory and Empirical Research in Hungary*. Scholar's Press, OmniScriptum, Saarbrücken.
- BACSI, ZS. – TÓTH, É. (2019): World Heritage Sites as soft tourism destinations – their impacts on international arrivals and tourism receipts. *Bulletin of Geography. Socio-economic Series*. 45(45). pp. 25–44. <http://doi.org/10.2478/bog-2019-0022>
- BEZZOLA, A. (1975): Probleme der Eignung und der Aufnahmekapazität touristischer Bergregionen der Schweiz, St. Galler Beiträge zum Fremdenverkehr und zur Verkehrswirtschaft. Vol. 7. Reihe Fremdenverkehr, Bern/Stuttgart.
- BOO, E. (1991): Planning for ecotourism. *Parks*. 2(3). pp. 4–8.
- BOYD, S. W. – BUTLER, R. W. (1996): Managing ecotourism: An opportunity spectrum approach. *Tourism Management*. 17(8). pp. 557–566. [https://doi.org/10.1016/s0261-5177\(96\)00076-3](https://doi.org/10.1016/s0261-5177(96)00076-3)
- BROGGI, M. (ed) (1985): *Sanfter Tourismus: Schlagwort oder Chance für den Alpenraum?* Vaduz: Commission Internationale pour la Protection des Regions Alpines (CIPRA).
- CEBALLOS-LASCURAIN, H. (1987): The future of ecotourism. *Mexico Journal*. 1. pp. 13–14.
- CONRADIN, K. – ENGESSER, M. – WIESMANN, U. (2015): Four decades of World Natural Heritage – how changing protected area values influence the UNESCO label. *Die Erde; Zeitschrift der Gesellschaft für Erdkunde zu Berlin*. 146(1). pp. 34–46. <https://doi.org/10.12854/erde-146-4>
- CROTTI, R. – MISRAHI, T. (eds) (2018): *The Travel & Tourism Competitiveness Report 2017*. World Economic Forum, Geneva.
- DIN, H. B. – HABIBULLAH, M. S. – TAN, S. H. (2017): The Effects of World Heritage Sites and Governance On Tourist Arrivals: Worldwide Evidence. *International Journal of Economics and Management*. 11(2). pp. 437–448.
- FEKETE M. (2006): *Hétköznapi turizmus: A turizmuselmélettől a gyakorlatig*. PhD-értekezés. Nyugat-Magyarországi Egyetem Közgazdaságtudományi Kar, Sopron.
- GARCÍA-HERNÁNDEZ, M. – DE LA CALLE-VAQUERO, M. – YUBERO, C. (2017): Cultural heritage and urban tourism: Historic city centres under pressure. *Sustainability*. 9(8). 1346. pp. 1–19. <https://doi.org/10.3390/su9081346>
- HARDIMAN, N. – BURGİN, S. (2013): World Heritage Area listing of the Greater Blue Mountains – Did it make a difference to visitation? *Tourism Management Perspectives*. 6. pp. 63–64. <https://doi.org/10.1016/j.tmp.2012.12.002>
- HIDALGO-FERNÁNDEZ, A. – HERNÁNDEZ-ROJAS, R. – JIMBER DEL RÍO, J. A. – CASAS-ROSAL, J. C. (2019): Tourist Motivations and Satisfaction in the Archaeological Ensemble of Madinat Al-Zahra. *Sustainability*. 11(5). 1380. pp. 1–19. <https://doi.org/10.3390/su11051380>
- IAȚU, C. – IBĂNESCU, B. C. – STOLERIU, O. M. – MUNTEANU, A. (2018): The WHS Designation – A Factor of Sustainable Tourism Growth for Romanian Rural Areas? *Sustainability*. 10(3). 626. pp. 1–12. <https://doi.org/10.3390/su10030626>
- JANCSIK A. (2014): Kultúra és versenyképesség a turizmusban. In: Jászberényi M. (szerk.): *A kulturális turizmus sokszínűsége*. Nemzeti Közszerzői és Tankönyv Kiadó, Budapest. pp. 46–64.
- JÁSZBERÉNYI M. (szerk.) (2014): *A kulturális turizmus sokszínűsége*. Nemzeti Közszerzői és Tankönyv Kiadó, Budapest.
- LWOGA, N. B. (2018). Heritage proximity, attitudes to tourism impacts and residents' support for heritage tourism in Kaole Site, Tanzania. *Bulletin of Geography. Socio-economic Series*. 42(42). pp. 163–181. <https://doi.org/10.2478/bog-2018-0037>
- MARKHAM, A. – OSIPOVA, E. – LAFRENZ SAMUELS, K. – CALDAS, A. (2016): *World Heritage and Tourism in a Changing Climate*. United Nations Environment Programme, Nairobi, Kenya and United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, Paris, France.
- MICHALKÓ G. (2007): *A turizmuselmélet alapjai*. Kodolányi János Főiskola, Székesfehérvár.
- PEARCE, D. G. (2004): Alternative tourism: concepts, classifications, and questions. In: Williams, S. (ed): *Tourism: Critical Concepts in*

- the Soci Sciences*. Volume IV. New Directions and Alternative Tourism. Routledge, Taylor & Francis Group, London–New York. pp. 171–188.
- PINO, J. M. (2018): The New Holistic Paradigm and the Sustainability of Historic Cities in Spain: An Approach Based on the World Heritage Cities. *Sustainability*. 10(7). 2301. pp. 1–28. <https://doi.org/10.3390=su10072301>
- ROH, T. S. – BAK, S. – MIN, C. (2015): Do UNESCO Heritages Attract More Tourists? *World Journal of Management*. 6(1). pp. 193–200. <https://doi.org/10.21102/wjm.2015.03.61.15>
- SIRAKAYA, E. – SASIDHARAN, V. – SÖNMEZ, S. (1999): Redefining Ecotourism: The Need for a Supply Side View. *Journal of Travel Research*. 38(2). pp. 168–172. <https://doi.org/10.1177/004728759903800210>
- SU, Y.-W. – LIN, H.-L. (2014): Analysis of international tourist arrivals worldwide: The role of world heritage sites. *Tourism Management*. 40. pp. 46–58. <http://dx.doi.org/10.1016/j.tourman.2013.04.005>
- TÓTH É. – POÓRJ. (2019): Az ökoturizmus kifejezés értelmezése. Hogy fogalmaz a szakma és a fiatal generáció? *Lépések*. 24(2). (76). pp. 18–19.
- UNESA (United Nations Department of Economic and Social Affairs) (2018): *World urbanization prospects: The 2018 revision*. Online edition. United Nations. <https://doi.org/10.18356/b9e995fe-en>
- UNESCO (2010): *Világörökség. Az emberiség kulturális és természeti értékei*. Partvonal Könyvkiadó, Budapest.
- VEGHEŞ, C. (2018): Cultural Heritage, Sustainable Development and Inclusive Growth: Global Lessons for the Local Communities Under a Marketing Approach. *European Journal of Sustainable Development*. 7(4). pp. 349–360. <https://doi.org/10.14207/ejsd.2018.v7n4p349>
- VUJKO, A. – PETROVIĆ, M. D. – GOSTOVIĆ, D. – RADOVANOVIĆ, M. – VUKOVIĆ, D. (2018): The Role of Natural Resources in the Ecotourism Development – Residents’ Perceptions in Subotica (Northern Serbia). *Deturope*. 10(2). pp. 112–123.
- WEAVER, D. B. – LAWTON, L. (1999): *Sustainable tourism: a critical analysis*. Pacific Asia Travel Association (PATA), Bangkok, Thailand.
- WEAVER, D. B. – LAWTON, L. J. (2007): Twenty years on: The state of contemporary ecotourism research. *Tourism Management*. 28(5). pp. 1168–1179. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2007.03.004>
- WORLD BANK (2014): *World Development Report 2014*. Washington, DC. <https://doi.org/10.1596/978-0-8213-9903-3>
- WUEPPER, D. (2016): What is the value of world heritage status for a German national park? A choice experiment from Jasmund, 1 year after inscription. *Tourism Economics*. 23(5). pp. 1114–1123. <https://doi.org/10.1177/1354816616655958>
- ZIFFER, K. A. (1989): *Ecotourism: The Uneasy Alliance*. Washington, DC. Conservation International and Ernst & Young.

Internetes források

- PATA (Pacific Asia Travel Association) (2015): *The role of culture and heritage tourism in building the Visitor Economy – and beyond*. The connected visitor economy. VE Bulletin. <https://www.flipsnack.com/pata2014/the-connected-visitor-economy-bulletin-3rd-edition-2015.html>, Letöltve: 2019. február 5.
- PLC (Partners for Livable Communities) (2014): *Cultural Heritage Tourism*. www.livable.org, Letöltve: 2019. február 5.
- UNESCO (2019): *UNESCO World Heritage sites listing*. <https://whc.unesco.org/en/list/stat/>, Letöltve: 2019. február 1.
- WEF (World Economic Forum) (2015, 2017): *The Travel & Tourism Competitiveness Index Dataset 2015/2017*. World Economic Forum, Geneva. http://www3.weforum.org/docs/WEF_TTCR17_data_for_download.xlsx, Letöltve: 2018. november 15.